

การพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพผู้ป่วยโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูงตามวิถีชุมชน จังหวัดปทุมธานี

Development of a Community-Based Healthcare Model for Patients with Diabetes Mellitus and Hypertension in PathumThani Province

อุทัยวรรณ พงษ์บริบูรณ์^{1*}, ตติยา ทุมเสน¹ และกาญจนา คำยาดี¹
Uthaiwan Pongboriboon^{1*}, Tatiya Tumsen¹ and Kanchana Karyadee¹

¹คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย

¹School of Nursing, Eastern Asia University

Corresponding author e-mail: uthaiwan@eau.ac.th

Received: February 18, 2026

Revised: May 28, 2026

Accepted: June 4, 2026

บทคัดย่อ

การพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพผู้ป่วยโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูงตามวิถีชุมชนมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาทดลองใช้ และประเมินผลรูปแบบการดูแลสุขภาพผู้ป่วยโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูงตามวิถีชุมชน โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และการวิจัยกึ่งทดลองในกลุ่มตัวอย่าง 50 คน จากชุมชนตำบลรังสิต อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี บนพื้นฐานแนวคิดทฤษฎีการดูแลสุขภาพตนเองของโอเร็ม ทฤษฎีการจัดการตนเอง และแนวคิดการแพทย์แผนไทยมาประยุกต์ โดยดำเนินกิจกรรมการจัดการตนเองจำนวน 24 สัปดาห์ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบบันทึกระดับน้ำตาลในเลือดและความดันโลหิต วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ คือ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการเปรียบเทียบผลลัพธ์ก่อนและหลังการทดลองใช้สถิติ t-test และข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ 60 ปีขึ้นไป หลังการทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความรู้เพิ่มขึ้นจาก 7.68 (SD=0.96) เป็น 9.58 (SD=0.54) และพฤติกรรมสุขภาพเพิ่มขึ้นจาก 3.19 (SD=0.52) เป็น 4.31 (SD=0.14) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<.001$) ผลลัพธ์ทางคลินิกพบระดับน้ำตาลในเลือดลดลงจาก 130.42 (SD=27.76) mg/dl (มิลลิกรัมต่อเดซิลิตร) เป็น 123.38 (SD=13.56) mg/dl (มิลลิกรัมต่อเดซิลิตร) และความดันโลหิตลดลงจาก 147.66/91.04 (SD=3.20/3.30) mmHg (มิลลิเมตรปรอท) เป็น 139.30/80.57 (SD=1.97/1.33) mmHg (มิลลิเมตรปรอท) ความพึงพอใจต่อรูปแบบในภาพรวมอยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะการสนับสนุนจากครอบครัว สรุปได้ว่ารูปแบบวิถีชีวิตที่บูรณาการวิถีชุมชนและการจัดการตนเองช่วยให้ผู้ป่วยเปลี่ยนพฤติกรรมดูแลสุขภาพตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การจัดการตนเอง พฤติกรรมสุขภาพ วิถีชุมชน

Abstract

Article presents the development of a community-based health care model for patients with diabetes mellitus and hypertension. This study aimed to develop, implement, and evaluate a community-based healthcare model for patients with diabetes mellitus and hypertension. Using participatory action research combined with a quasi-experimental design, 50 participants from Rangsit Subdistrict, Thanyaburi District, Pathum Thani Province engaged in a 24-week self-management program. The model was grounded in Orem's Self-Care Theory, self-management theory, and Thai traditional medicine concepts. Data were collected through questionnaires, interviews, and clinical records of blood glucose and blood pressure. Quantitative analysis employed descriptive statistics and paired t-tests, while qualitative data were examined using content analysis. Results showed that most participants were female and aged 60 years or older. Post-intervention, mean knowledge scores increased significantly from 7.68 (SD=0.96) to 9.58 (SD=0.54), and health behavior scores improved from 3.19 (SD=0.52) to 4.31 (SD=0.14) ($p<.001$). Clinical outcomes demonstrated reductions in blood glucose from 130.42 (SD=27.76) mg/dl to 123.38 (SD=13.56) mg/dl, and blood pressure from 147.66/91.04 (SD=3.20/3.30) mmHg to 139.30/80.57 (SD=1.97/1.33) mmHg. Overall satisfaction with the model was high, particularly regarding family support. In conclusion, the integrated multi-approach combining community-based practices and self-management effectively improved knowledge, health behaviors, and clinical outcomes, supporting sustainable lifestyle changes among patients with diabetes mellitus and hypertension.

Keywords: self-management, health behaviors, community-based

บทนำ

สถานการณ์โรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (NCDs) โดยเฉพาะโรคเบาหวาน (DM) และโรคความดันโลหิตสูง (HT) ในประเทศไทยทวีความรุนแรงขึ้นอย่างต่อเนื่อง (Division of Non-Communicable Diseases, Department of Disease Control, 2023) ข้อมูลสถิติปี 2561-2565 พบว่าอัตราการตายต่อประชากรแสนคนจากโรคเบาหวานเพิ่มจาก 21.87 เป็น 25.87 และโรคความดันโลหิตสูงเพิ่มจาก 13.13 เป็น 15.43 (Division of Non-Communicable Diseases, Department of Disease Control, 2024) จะเห็นได้ว่าอัตราการเสียชีวิตจากทั้ง 2 โรคนี้มีอัตราเพิ่มขึ้น การเจ็บป่วยเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจระดับชาติเนื่องจากรัฐต้องใช้งบประมาณมหาศาลในการรักษาพยาบาล การดูแลสุขภาพจากโรคไม่ติดต่อเรื้อรังทั้งจากโรคเบาหวาน

และโรคความดันโลหิตสูงดังกล่าว โดยการฟื้นฟูสมรรถภาพและการจัดบริการอย่างต่อเนื่อง ความสูญเสียทางเศรษฐกิจดังกล่าวสะท้อนถึงความจำเป็นต้องปรับการดูแลจากการมุ่งเน้นการรักษาไปสู่การป้องกันโรคและสร้างเสริมสุขภาพตั้งแต่ระยะเริ่มต้น แนวคิดในการป้องกันและส่งเสริมสุขภาพก่อนการรักษา จึงถือเป็นเป้าหมายสำคัญในการดูแลสุขภาพของประชาชนโดยเฉพาะในกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรังด้วยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพอย่างเหมาะสม เพื่อเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างเสริมสุขภาพอย่างยั่งยืน

จากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ที่ผ่านมามีพบว่า ชุมชนมีบทบาทสำคัญและแสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการดูแลสุขภาพตนเองและชุมชนอย่างชัดเจนทั้งด้านการเฝ้าระวังการป้องกันโรคตามความเชื่อด้วยการนำภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยมาใช้เป็นทางเลือก

ควบคู่กับการรักษาแผนปัจจุบันมาประยุกต์ใช้ในการดูแลและส่งเสริมสุขภาพประชาชนในระดับชุมชน (Chanpasit et al., 2020) แนวทางดังกล่าวมีส่วนช่วยในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ส่งผลต่อสุขภาพของผู้ป่วยโดยเฉพาะผู้ป่วยกลุ่มโรคเบาหวาน และความดันโลหิตสูง ซึ่งเป็นโรคไม่ติดต่อเรื้อรังที่พบได้ในชุมชน ด้วยรูปแบบการดูแลสุขภาพตามวิถีชุมชน มีความหลากหลายแตกต่างกันไปตามบริบทของพื้นที่ สังคมและวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิต ทั้งนี้ความหมายของวิถีชีวิตในการศึกษาครั้งนี้ อาจสรุปได้ว่าหมายถึง การผสมผสานองค์ความรู้จากหลายศาสตร์และหลายวิถีชีวิตชุมชนเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างรูปแบบการดูแลสุขภาพที่เหมาะสมกับบริบทไทยและตอบโจทย์การจัดการโรคเบาหวานและความดันโลหิตสูงอย่างยั่งยืน (Boocha & Ploylearmsang, 2023) โดยการนำไปใช้จำเป็นต้องคำนึงถึงความเหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของสังคมและชุมชนนั้น ๆ เช่น การให้ความรู้ผ่านสื่อชุมชน เสียงตามสาย คู่มือสุขภาพ สื่อออนไลน์ เพื่อสร้างความตระหนักรู้และความรู้ในการดูแลตนเอง (Phuwilert et al., 2026) การส่งเสริมการตรวจสุขภาพและติดตามผล เช่น การจัดกิจกรรมตรวจสุขภาพประจำปี และการใช้แอปพลิเคชันออนไลน์ติดตามระดับน้ำตาลและความดันโลหิต (Boocha & Ploylearmsang, 2023) การใช้ภูมิปัญญาแพทย์แผนไทย เช่น การใช้สมุนไพร การอบ การนวด และหลักธรรมานามัย เพื่อเสริมสร้างสมดุลด้านกายานามัย จิตตานามัย และชีวิตานามัย (Division of Complementary and Alternative Medicine, 2023)

แต่อย่างไรก็ตามที่ผ่านมาพบว่าการดำเนินงานตามแนวทางดังกล่าวยังขาดหลักฐานเชิงประจักษ์ว่า การบูรณาการวิถีชุมชน ภูมิปัญญาไทย เทคโนโลยี และการจัดการตนเองจะสามารถยกระดับผลลัพธ์ทางสุขภาพของผู้ป่วยเบาหวานและความดันโลหิตสูงได้จริงและยั่งยืน (Boocha & Ploylearmsang, 2023; Phuwilert et al., 2026) งานวิจัยที่ผ่านมาเน้นการรักษาด้วยยาเป็นหลัก แต่ยังไม่ชัดเจนว่า การใช้แนวทางแบบวิถีชีวิตที่ผสมผสานการสร้างความรู้ การสนับสนุนจากครอบครัวและชุมชน การใช้สมุนไพร และการติดตามผ่านเทคโนโลยี จะช่วยให้ผู้ป่วยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพและควบคุมระดับน้ำตาลกับความดันโลหิตได้ดีกว่าเดิม ช่องว่างนี้จึงเป็นแรงผลักดันให้เกิดการศึกษาครั้งนี้ เพื่อพิสูจน์ว่ารูปแบบการดูแลสุขภาพตามวิถี

ชุมชนสามารถสร้างผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพและตอบโจทย์บริบทสังคมไทยได้อย่างแท้จริง

ดังนั้นการพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพตามวิถีชุมชน “พหุวิถี” ควรต้องบูรณาการองค์ความรู้จากวิถีชุมชนด้านภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยตามหลักธรรมานามัย (Division of Complementary and Alternative Medicine, Department of Thai Traditional and Alternative Medicine, 2022) เข้ากับการจัดการตนเองด้านสุขภาพของผู้ป่วย ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมให้ผู้ป่วยสามารถดูแลสุขภาพของตนเองได้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนได้มากขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพผู้ป่วยโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูงตามวิถีชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่
2. เพื่อทดลองใช้รูปแบบการดูแลสุขภาพที่พัฒนาขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายในระยะเวลาที่กำหนด
3. เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ของรูปแบบในด้านความรู้ พฤติกรรมสุขภาพ และผลลัพธ์ทางคลินิก

สมมติฐาน

1. รูปแบบการดูแลสุขภาพผู้ป่วยโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูงตามวิถีชุมชนที่พัฒนาขึ้น สามารถช่วยควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดของผู้ป่วยได้ดีกว่าการดูแลสุขภาพแบบเดิมที่เน้นการใช้ยาแผนปัจจุบันเพียงอย่างเดียว
2. รูปแบบการดูแลสุขภาพผู้ป่วยโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูงตามวิถีชุมชนที่พัฒนาขึ้น สามารถช่วยควบคุมระดับความดันโลหิตของผู้ป่วยได้ดีกว่าการดูแลสุขภาพแบบเดิมที่เน้นการใช้ยาแผนปัจจุบันเพียงอย่างเดียว
3. รูปแบบการดูแลสุขภาพผู้ป่วยโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูงตามวิถีชุมชนที่พัฒนาขึ้น สามารถช่วยให้ผู้ป่วยมีความรู้ในการดูแลตนเองดีขึ้น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนการศึกษาวิจัยที่ผ่านมา ผู้วิจัยได้บูรณาการ 3 ทฤษฎีหลัก ประกอบด้วย ทฤษฎีการดูแลสุขภาพตนเองของโอเร็ม ทฤษฎีการจัดการตนเอง และแนวคิดการแพทย์แผนไทย ซึ่งสามารถสรุปทฤษฎีหลักทั้ง 3 โดยย่อได้ ดังนี้

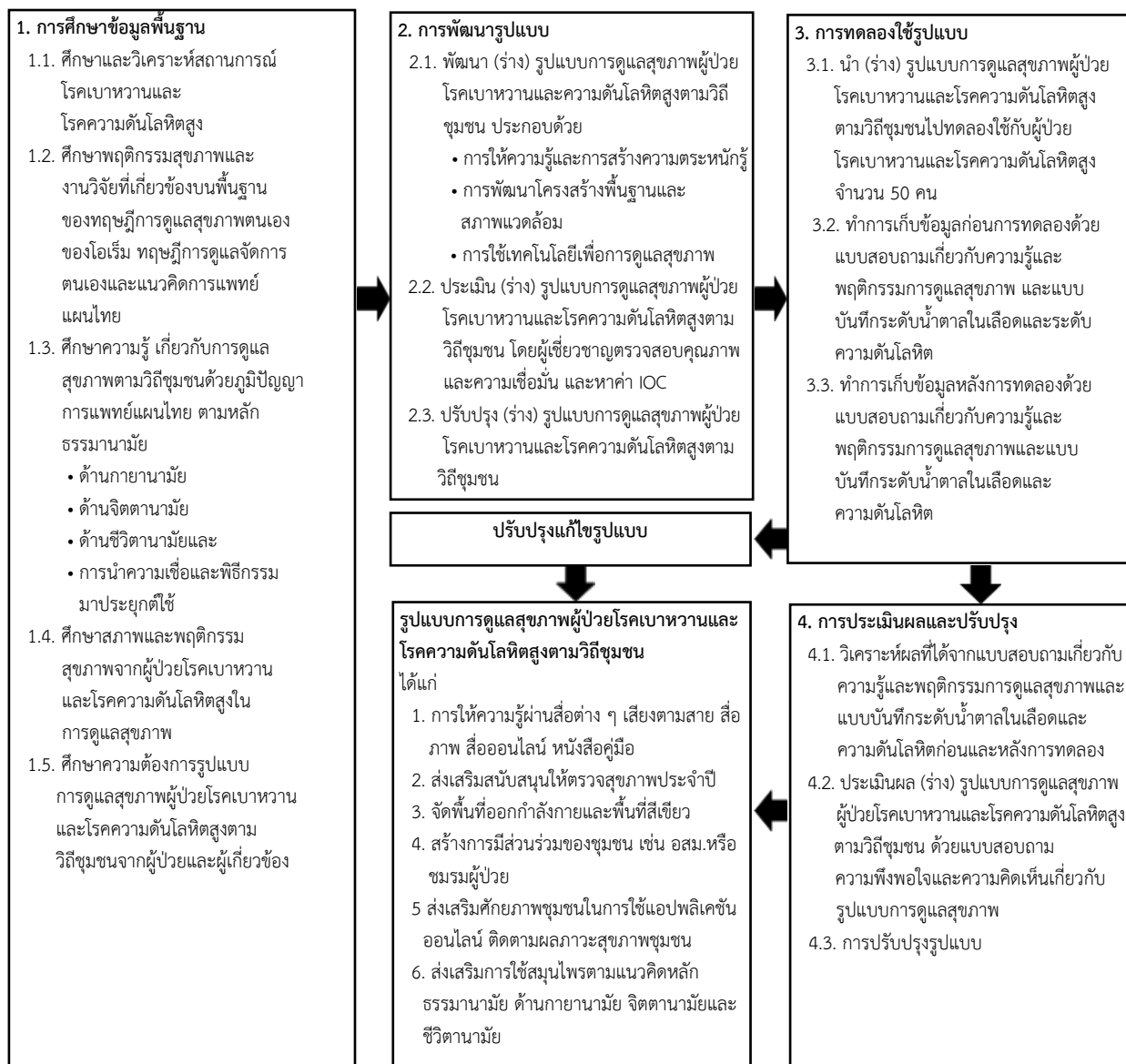
ทฤษฎีการดูแลสุขภาพตนเองของโอเร็ม โดยมุ่งเน้นว่า มนุษย์มีความสามารถในการดูแลสุขภาพของตนเอง แต่เมื่อเกิดภาวะเจ็บป่วยหรือข้อจำกัดบางประการ บุคคลอาจไม่สามารถตอบสนองความต้องการด้านสุขภาพได้ครบถ้วน จึงเกิด “ความพร่องในการดูแลตนเอง” ซึ่งเป็นจุดที่พยาบาลต้องเข้ามาช่วยเหลือ สนับสนุน หรือทดแทนเพื่อให้ผู้ป่วยกลับมามีศักยภาพในการดูแลตนเองได้อีกครั้ง แนวคิดนี้จึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการกำหนดบทบาทของพยาบาลในการส่งเสริมการฟื้นฟูสมรรถนะและการพึ่งพาตนเองของผู้ป่วย (Hassan et al., 2025)

ทฤษฎีการจัดการตนเอง อธิบายว่า บุคคลสามารถควบคุมพฤติกรรมและสภาพแวดล้อมของตนเพื่อบรรเทาอาการเจ็บป่วย โดย Kanfer และ Gaelick-Buys (Boocha & Ploylearmsang, 2023) เสนอว่า กระบวนการกำกับตนเองประกอบด้วย การติดตามตนเอง การประเมินตนเอง และการเสริมแรงตนเอง ส่วน Creer (Hassan et al., 2025) มองว่า การจัดการตนเองเกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีภาวะเจ็บป่วยและอยู่ระหว่างการรักษา โดยมีขั้นตอนตั้งแต่การตั้งเป้าหมาย การเก็บ และประเมินข้อมูล การตัดสินใจ การลงมือปฏิบัติ ไปจนถึงการสะท้อนคิด ทั้งสองแนวคิดสะท้อนว่า การจัดการตนเองเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยปัจจัยส่วนบุคคล สรีรวิทยา และสภาพแวดล้อมเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพอย่างมีประสิทธิภาพ (Hassan et al., 2025) ประกอบด้วย การให้ความรู้และการสร้างความตระหนักรู้ผ่านสื่อต่าง ๆ ที่เข้าถึงการสนับสนุน การตรวจสุขภาพและการจัดการสุขภาพในชุมชน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสภาพแวดล้อม ด้านพื้นที่ออกกำลังกายและพื้นที่สีเขียว การมีส่วนร่วมของชุมชนอาสาสมัคร และชมรมผู้ป่วย การใช้เทคโนโลยี ติดตามผลดูแลสุขภาพ และการประยุกต์ใช้การแพทย์แผนไทย

แนวคิดการแพทย์แผนไทย อธิบายว่า เป็นระบบ

การดูแลสุขภาพแบบองค์รวมที่ผสมผสานการตรวจวินิจฉัย บำบัด รักษา ป้องกันโรค และการส่งเสริมสุขภาพ โดยอิงแนวคิดเรื่องความสมดุลของธาตุทั้งสี่ ได้แก่ ไฟ ลม น้ำ และดิน การรักษาโดยใช้สมุนไพร ด้วยการต้ม อบ ประคบ การนวด และการดัด การดัด รวมถึงพิธีกรรมและคติทางพุทธเพื่อดูแลสุขภาพจิต อีกทั้งยังเชื่อมโยงกับความเชื่อเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ ความไม่สมดุลทางธรรมชาติ และพลังจักรวาล การแพทย์แผนไทยจึงสะท้อนภูมิปัญญาที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นและกลายเป็นวัฒนธรรมการดูแลสุขภาพที่เข้าถึงได้ทุกเพศ ทุกวัย ทุกศาสนา จุดเด่นคือ ความประหยัดโดยใช้สมุนไพรและอาหารเป็นยา สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทย และสามารถประยุกต์ร่วมกับการแพทย์แผนปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม ซึ่งหลักสำคัญของแนวคิดการแพทย์แผนไทยในการวิจัยครั้งนี้ คือ หลักธรรมานามัย ด้านกายานามัย จิตตานามัยและชีวิตานามัย เพื่อเสริมสร้างสมดุลสุขภาพที่ยั่งยืน (Division of Complementary and Alternative Medicine, Department of Thai Traditional and Alternative Medicine, 2023)

ประกอบกับการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกรูปแบบแนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research) ผ่านการมีส่วนร่วมของผู้ร่วมงานวิจัย เพื่อการพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพผู้ป่วยโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูงตามวิถีชุมชน โดยแบ่งกรอบการวิจัยเป็น 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย (1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน (2) การพัฒนารูปแบบ (3) การทดลองใช้รูปแบบ และ (4) การประเมินผลและปรับปรุง จึงทำให้สามารถนำมากำหนดเป็นขั้นตอนการวิจัยได้ ดังภาพ 1

ภาพ 1 ขั้นตอนการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (mixed methods) โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ร่วมกับการวิจัยกึ่งทดลอง (quasi-experimental)

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้ป่วยด้วยโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูง ซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชน มีประวัติได้รับการดูแลรักษาจากโรงพยาบาลคลองหลวง ตำบลคลองหก อำเภอกองหลวง จังหวัดปทุมธานี และโรงพยาบาลธัญบุรี ตำบลรังสิต อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี

การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างดำเนินการด้วยโปรแกรม GPower ซึ่งใช้สำหรับการวิจัยเชิงทดลอง กำหนดระดับนัยสำคัญที่ 0.05 (α) กำลังการทดสอบ (power) ที่ 0.80 ขนาดอิทธิพล (effect size) ที่ระดับปานกลาง (0.5) จะได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำประมาณ 34 คน อย่างไรก็ตาม เพื่อป้องกันการสูญเสียข้อมูลจากการขาดการติดตาม ผู้วิจัยได้เพิ่มจำนวนกลุ่มตัวอย่างเป็น 50 คน ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของ Flanagan and Beck (2026) ที่ระบุว่า การวิจัยเชิงทดลองควรมีจำนวนไม่น้อยกว่า 30 คนต่อกลุ่มเพื่อให้ผลการวิเคราะห์มีความน่าเชื่อถือ

จากผลการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้จึงได้แก่ ผู้ป่วยโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูงจำนวน 50 คน ที่ได้รับการคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) ตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ป่วยมาแล้วอย่างน้อย 1 ปี อายุ 20 ปีขึ้นไป ช่วยเหลือตนเองได้ และสนใจ ใช้ระยะเวลาในการดำเนินการ 10 เดือน (พฤษภาคม 2568-กุมภาพันธ์ 2569) โดยมีการทดลองเข้มข้น 24 สัปดาห์

ขั้นตอนการวิจัย ประกอบด้วย (1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน (2) พัฒนารูปแบบ (3) ทดลองใช้ และ (4) ประเมินผลและปรับปรุง โดยมีกิจกรรมหลัก ได้แก่ การตั้งเป้าหมายในสัปดาห์ที่ 1-2 โดยผู้วิจัยดำเนินการชี้แจงให้ความรู้ตามรูปแบบการดูแลสุขภาพผู้ป่วยโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูงตามวิถีชุมชน และให้กลุ่มตัวอย่างตั้งเป้าหมายในการดูแลสุขภาพตามแนวทางของรูปแบบ ฯ การติดตามตนเองที่บ้านในสัปดาห์ที่ 3-23 และการเยี่ยมบ้าน/โทรศัพท์ติดตามในสัปดาห์ที่ 6 10 12-13 14 18 และ 22 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาวิจัย จะดำเนินการ 2 ครั้งด้วยแบบสอบถามเกี่ยวกับความรู้และพฤติกรรมดูแลสุขภาพตามแนวทางการบูรณาการ 3 ทฤษฎีหลัก ประกอบด้วย ทฤษฎีการดูแลสุขภาพตนเองของโอเร็ม ทฤษฎีการจัดการตนเอง และแนวคิดการแพทย์แผนไทย แบบบันทึกระดับน้ำตาลในเลือดและความดันโลหิต โดยครั้งแรกจะดำเนินการก่อนการใช้รูปแบบการดูแลสุขภาพผู้ป่วยโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูงตามวิถีชุมชน กับกลุ่มผู้ป่วยโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูง และครั้งที่ 2 หลังจากในกลุ่มตัวอย่างมีการใช้รูปแบบ ฯ ไปแล้ว 24 สัปดาห์ การดำเนินงานตามกิจกรรมต่าง ๆ โดยผู้วิจัยและผู้ช่วย ส่วนการวัดเพื่อบันทึกระดับน้ำตาลในเลือดและความดันโลหิต จะดำเนินการเมื่อกลุ่มตัวอย่างได้รับการคัดเลือกเข้าร่วมการวิจัย ซึ่งดำเนินการเมื่อผู้ป่วยเข้ามาพบแพทย์ตามนัด และมีการเก็บข้อมูลระดับน้ำตาลในเลือด (FBS) และความดันโลหิตตามปกติ เป็นการดำเนินการก่อนเข้าร่วมการวิจัย และดำเนินการอีกครั้งเมื่อสิ้นสุดการวิจัย จากนั้นนำข้อมูลที่ได้ของกลุ่มตัวอย่างแต่ละคนมาหาค่าเฉลี่ย การดำเนินงานเก็บข้อมูลนี้ดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่และเครื่องมือตามมาตรฐานของโรงพยาบาล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลโดยข้อมูลส่วน

บุคคลทำการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (descriptive analysis) เพื่ออธิบายลักษณะประชากรและผลลัพธ์ของการทดลอง และการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ (comparative analysis) เพื่อการเปรียบเทียบผลลัพธ์ก่อนและหลังการทดลอง วิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป กำหนดค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (frequency) ร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ส่วนการเปรียบเทียบผลลัพธ์ก่อนและหลังการทดลอง ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงเปรียบเทียบ ซึ่งจากผลการทดสอบสมมติฐานด้วย Wilcoxon sign-rank test ($p < .001$) และผลสามารถใช้สถิติ t-test และข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis)

เครื่องมือในการวิจัยและคุณภาพของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

1. รูปแบบการดูแลสุขภาพผู้ป่วยโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูงตามวิถีชุมชน เป็นรูปแบบที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามแนวคิดทฤษฎีการดูแลสุขภาพตนเองของโอเร็ม ทฤษฎีการจัดการตนเอง และแนวคิดการแพทย์แผนไทยโดยนำมาประยุกต์เป็นรูปแบบการดูแลสุขภาพผู้ป่วยโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูงตามวิถีชุมชน ประกอบด้วย (1) การให้ความรู้และการสร้างความตระหนักรู้ (2) การสนับสนุนด้านการจัดการสุขภาพ (3) การพัฒนาโครงการพื้นฐานและสภาพแวดล้อม (4) การมีส่วนร่วมของชุมชน (5) การใช้เทคโนโลยีเพื่อการดูแลสุขภาพ และ (6) พฤติกรรมในการดูแลสุขภาพ ตามแนวคิดการแพทย์แผนไทยมาประยุกต์ใช้โดยรูปแบบการดูแลสุขภาพผู้ป่วยโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูงตามวิถีชุมชน ประกอบด้วยกิจกรรมการดำเนินงาน เช่น การใช้สมุนไพร การบริโภคตามธาตุเจ้าเรือน และการออกกำลังกายแบบไทย จำนวน 24 สัปดาห์ โดยผู้ป่วยจะได้รับแบบบันทึกพฤติกรรมสุขภาพตามวิถีชุมชน เพื่อบันทึกพฤติกรรมตลอดระยะเวลาการดำเนินงาน

2. คู่มือการดูแลสุขภาพตามวิถีชุมชน ครอบคลุมเรื่องยา สมุนไพร การบริโภคตามธาตุเจ้าเรือน และการออกกำลังกายแบบไทยทำฤๅษีตัดตน เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างศึกษาและปฏิบัติตาม โดยมีการแนะนำเบื้องต้นโดยผู้วิจัย

3. แบบสอบถาม เพื่อการวัดความรู้และพฤติกรรมสุขภาพ ข้อคำถามแบ่งออกเป็นตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล ตอนที่ 2 ความรู้ในการดูแลสุขภาพ ตอนที่ 3 พฤติกรรมการดูแลสุขภาพ และแบบสอบถามความพึงพอใจและความคิดเห็น โดยข้อคำถามของแบบสอบถามมีลักษณะเป็นคำตอบถูก-ผิด และแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) มี 5 ระดับ คำถามด้านบวกให้คะแนน 5 4 3 2 และ 1 ส่วนด้านลบให้คะแนน 1 2 3 4 และ 5 และแบบสอบถามความพึงพอใจ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) มี 5 ระดับ ตามความคิดเห็นมากที่สุด ถึงน้อยที่สุด คะแนน 5 4 3 2 และ 1

4. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง สำหรับการสนทนากลุ่มเพื่อเจาะลึกปัญหาและอุปสรรค โดยจะดำเนินการกับกลุ่มตัวอย่างที่มีความพร้อมในการเข้ารับการสัมภาษณ์จำนวน 20 คน

5. เครื่องมือมาตรฐานทางคลินิก ได้แก่ เครื่องเจาะน้ำตาลและเครื่องวัดความดันโลหิต

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล โดยใช้การหาความตรงเชิงโครงสร้าง (construct validity) ความตรงของเนื้อหา (content validity) ซึ่งผลการวิเคราะห์ construct validity ด้วย CFA พบว่าแบบสอบถามมีความตรงเชิงโครงสร้างทั้งในด้าน convergent และ discriminant validity ตามเกณฑ์มาตรฐานของ Hair et al. (2019) และผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ให้ความคิดเห็นเพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Consistency: IOC) และเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.5-1.0 ขึ้นไปเป็นข้อคำถามที่มีความเที่ยงตรงเหมาะสมที่จะนำมาใช้เป็นคำถาม ส่วนการตรวจสอบค่าความเชื่อมั่น (reliability) ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบค่าความเชื่อมั่นดำเนินการโดยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (try out) กับผู้ป่วยโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูงจากชุมชนอื่น ๆ ที่มีลักษณะผู้ป่วยโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูงใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาจำนวน 30 คน และทำการหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (reliability) โดยใช้การวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) แบบสอบถามที่มีความเชื่อมั่นมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคมากกว่า 0.7 ขึ้นไป โดยค่าความเชื่อมั่นด้านการจัดการตนเองด้าน

พฤติกรรมสุขภาพ คือ 0.84 ด้านการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและแพทย์แผนไทย คือ 0.89 และด้านการมีส่วนร่วมในชุมชนและการใช้เทคโนโลยี คือ 0.88 และจากการวิเคราะห์พบว่า ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือโดยรวมได้ 0.87 ซึ่งแสดงว่า เครื่องมือที่พัฒนาขึ้นมีค่าความเชื่อมั่นที่ยอมรับได้

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

งานวิจัยได้ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ จากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ตามเอกสารการรับรองเลขที่ SN 2567-30 รหัสโครงการ 23-2567 รับรองวันที่ 21 เมษายน 2568 วันที่หมดอายุ 22 เมษายน 2569

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถสรุปตามประเด็นต่าง ๆ คือ ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ 60 ปีขึ้นไป ได้รับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา มีอาชีพรับจ้างทั่วไป ส่วนใหญ่ป่วยเป็นโรคความดันโลหิตสูง โดยป่วยมาแล้ว 1-3 ปี ด้านความรู้ในการดูแลสุขภาพพบว่า ภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรม กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยความรู้เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .001$) โดยมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มจาก 7.68 (SD=0.96) เป็น 9.58 (SD=0.54) โดยก่อนการทดลองกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง (ร้อยละ 82.00) แต่หลังการทดลองส่วนใหญ่อยู่ในระดับสูง (ร้อยละ 98.00) ส่วนด้านพฤติกรรมการดูแลสุขภาพ พบว่า พฤติกรรมโดยรวมดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .001$) โดยคะแนนเฉลี่ยรวมทุกด้านเพิ่มจาก 3.19 (SD=0.52) เป็น 4.31 (SD=0.14) โดยเฉพาะด้านการจัดการตนเองที่เพิ่มขึ้นเป็น 4.72 (SD=0.21) และด้านการใช้การแพทย์แผนไทยและภูมิปัญญาที่เพิ่มขึ้นเป็น 4.02 (SD=0.16) ส่วนด้านผลลัพธ์ทางคลินิก พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับน้ำตาลในเลือดลดลงจากค่าเฉลี่ย 130.42 mg/dl (SD=27.76) เป็น 110.42 mg/dl (SD=9.91) และมีค่าความดันโลหิตลดลงจากค่าเฉลี่ยตัวบน (SBP) 147.66 mmHg (SD=3.20) เป็น 139.30 mmHg (SD=1.97) และค่าเฉลี่ยตัวล่าง (DBP) 91.04 mmHg (SD=3.30) เป็น 80.57 mmHg (SD=1.33) และจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง

เข้าใจว่าปัจจัยเสี่ยงโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูงมาจากพฤติกรรมการรับประทานอาหารหวาน มัน เค็ม แป้งมากเกินไป ร่วมกับความเครียด พักผ่อนน้อย และไม่ออกกำลังกาย โดยการป้องกันคือรับประทานอาหารครบ 5 หมู่ เน้นผัก ผลไม้ ปลา ข้าวกล้อง ลดรสจัด ออกกำลังกาย พักผ่อน และรับประทานยาตามแพทย์สั่งพร้อมวัดความดันโลหิต และการตรวจน้ำตาลในเลือดสม่ำเสมอ ให้ความสำคัญกับการดูแลตนเองทั้งการบันทึกสุขภาพ และการสังเกตอาการ โดยมีลูกหลานช่วยกำกับดูแลการใช้สมุนไพรและภูมิปัญญาไทยบ้าง เช่น ฟ้าทะลายโจร มะขามแขก การนวดและอบสมุนไพร แต่มีข้อจำกัดและความกังวลต่อไต่ ระบบสนับสนุนจากครอบครัว อสม. และเพื่อนบ้านช่วยส่งเสริมสุขภาพ กิจกรรมสังคมและแรงบันดาลใจจากบุคคลหรือสื่อมีบทบาท แม้อุปสรรคคือเวลา ร่างกายไม่พร้อม และการตามใจปาก สุดท้ายเสนอให้เพิ่มการประชาสัมพันธ์และกิจกรรมเพื่อสร้างแรงจูงใจและความเอื้อเพื่อในชุมชนกับข้อความที่ว่า

“กินปลาเป็นหลัก กินผักเป็นพื้น กินผลไม้ตามฤดูกาล เพื่อสร้างสุขภาพดี”

“กินหวาน มัน เค็ม กินข้าว ขนมน้อย ทำให้เป็นโรคเบาหวาน ความดัน”

“การไม่เครียด ออกกำลังกาย พักผ่อนให้เพียงพอ จะช่วยในการรักษาอาการของโรคได้”

“การใช้สมุนไพรสามารถช่วยในการดูแลโรคได้”

“ครอบครัว อสม. ชุมชน เข้ามาช่วยในการดูแลสุขภาพ ทำให้เราสามารถดูแลตนเองได้ดีขึ้น”

กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบการดูแลสุขภาพผู้ป่วยโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูงตามวิถีชุมชนในภาพรวมอยู่ที่คะแนนเฉลี่ย 3.82 (SD=0.29) ซึ่งอยู่ในระดับปานกลางถึงสูง โดยมีความพึงพอใจต่อความช่วยเหลือจากครอบครัวในระดับสูงมาก คะแนนเฉลี่ย 4.34 (ดังตาราง 1-4)

ตาราง 1

การเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยรวมความรู้ พฤติกรรมในการดูแลสุขภาพของผู้ป่วยโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูงรวมทุกด้านก่อนและหลังการทดลอง (n=50)

การเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยรวมความรู้ พฤติกรรมในการดูแลสุขภาพของผู้ป่วยโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูงรวมทุกด้าน	$\bar{x}$	SD	t	df	p-value	สรุป
ความรู้ก่อนการทดลอง	7.68	0.96	-14.10	49.00	< .001	แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ
ความรู้หลังการทดลอง	9.58	0.54				
พฤติกรรมก่อนการทดลอง	3.19	0.52	-17.65	49.00	< .001	แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ
พฤติกรรมหลังการทดลอง	4.31	0.14				

ตาราง 2

ค่าเฉลี่ยระดับน้ำตาลในเลือดของผู้ป่วยโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูง ก่อนและหลังการทดลอง (n = 50)

ค่าเฉลี่ยระดับน้ำตาลในเลือดของผู้ป่วยโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูง ก่อนและหลังการทดลอง (mg/dl)	$\bar{x}$	SD
ความรู้ก่อนการทดลอง	130.42	27.76
ความรู้หลังการทดลอง	110.42	9.91

ตาราง 3

ค่าเฉลี่ยความดันโลหิตของผู้ป่วยโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูง ก่อนและหลังการทดลอง (n=50)

ค่าเฉลี่ยความดันโลหิตของผู้ป่วยโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูงก่อนและหลังการทดลอง (mmHg)	$\bar{x}$		SD	
	บน	ล่าง	บน	ล่าง
ก่อนการทดลอง	147.66	91.04	3.20	3.30
หลังการทดลอง	139.30	80.57	1.97	1.33

ตาราง 4

ระดับความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างผู้ป่วยโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูงเกี่ยวกับรูปแบบการดูแลสุขภาพผู้ป่วยโรคเบาหวานและความดันโลหิตสูงตามวิถีชุมชน (n=50)

ระดับความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างผู้ป่วยโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูงเกี่ยวกับรูปแบบการดูแลสุขภาพผู้ป่วยโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูงตามวิถีชุมชน	จำนวน	ร้อยละ
ระดับสูง	25	50.00
ระดับปานกลาง	20	40.00
ระดับต่ำ	5	10.00

จากผลการวิจัยได้นำมาพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพผู้ป่วยโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูงในชุมชน ดังนี้ (1) การให้ความรู้ผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น เสียงตามสาย สื่อภาพ สื่อออนไลน์ หนังสือคู่มือ (2) ส่งเสริมสนับสนุนให้ตรวจสุขภาพประจำปี (3) จัดพื้นที่ออกกำลังกายและพื้นที่สีเขียว (4) สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น อสม.หรือชมรม (5) ส่งเสริมศักยภาพชุมชนในการใช้แอปพลิเคชันออนไลน์ติดตามภาวะสุขภาพ ชุมชนและ (6) ส่งเสริมการใช้สมุนไพรพื้นบ้าน ตามแนวคิดหลักกรรมานามัยด้านกายานามัยจิตตานามัย และชีวิตานามัย เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการดูแลสุขภาพผู้ป่วยโรคเบาหวานและโรค

ความดันโลหิตสูงตามวิถีชุมชนในทุกด้าน ในคู่มือมีเนื้อหาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูง การใช้ยา การนำภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยรักษาโรคเบาหวาน และโรคความดันโลหิตสูง ได้แก่ การใช้พืชสมุนไพร การนำหลักกรรมานามัยดูแลสุขภาพ ทั้ง 3 ด้าน คือ (1) ด้านกายานามัย: การรับประทานอาหารตามธาตุเจ้าเรือน ไฟ ลม น้ำ ดิน การออกกำลังกายด้วยท่าฤาษีดัดตน การนวดเท้าผู้ป่วยเบาหวานด้วยตนเอง การแช่เท้าผู้ป่วยเบาหวานด้วยการใช้สมุนไพรและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบริโภค (2) ด้านจิตตานามัย: การปฏิบัติธรรมเพื่อฝึกจิต การให้ทาน การรักษาศีล (3) ด้านชีวิตานามัย:

เป็นการดำเนินชีวิตทางสายกลาง ยึดถือความประหยัด ประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง ซื่อสัตย์ สุจริต และปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี

สรุปและอภิปราย

ผลการวิจัยยืนยันว่า รูปแบบพฤติกรรมตามวิถีชุมชนสามารถควบคุมโรคเบาหวานและความดันโลหิตสูงได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับสมมติฐาน โดยผู้ป่วยมีพฤติกรรมสุขภาพดีขึ้นจากการสนับสนุนและให้ความรู้ตามระบบ Educative-supportive system ของทฤษฎีโอเอเอ็ม (Hassan et al., 2025) ซึ่ง อสม. และครอบครัวมีบทบาทสำคัญในการชี้นำและติดตามอย่างใกล้ชิด

การบูรณาการ หลักธรรมานามัยและภูมิปัญญาไทย เช่น การนวดไทย การฝึกสมาธิ และการใช้สมุนไพรพื้นบ้าน (มะระขี้นก กระเทียม คื่นช่าย กระเจียวแดง) ช่วยลดความเครียดและปรับสมดุลกายใจ ส่งผลให้ระดับน้ำตาลและความดันโลหิตลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .001$) หลังการทดลอง 24 สัปดาห์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยในประเทศไทยที่พบว่า การใช้สมุนไพรและการแพทย์แผนไทยร่วมกับการดูแลสุขภาพตนเองช่วยลดความเสี่ยงโรคเรื้อรัง (Boocha & Ploylearmsang, 2023; Bunpean et al., 2022) และสอดคล้องกับงานวิจัยต่างประเทศที่ชี้ว่า การสนับสนุนจากครอบครัวและชุมชนช่วยเพิ่มพฤติกรรมสุขภาพและลดภาวะแทรกซ้อนในผู้ป่วยเรื้อรัง (Hassan et al., 2025; Global Alliance for Chronic Diseases [GACD], 2025; Roning et al., 2021) รวมทั้ง อสม. และครอบครัวของผู้ป่วยโรคเรื้อรังจะได้รับการให้ความรู้จากโครงการอบรมของหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีความร่วมมือกับโรงพยาบาลต่าง ๆ (Department of Health, 2020; Division of Complementary and Alternative Medicine, Department of Thai Traditional and Alternative Medicine, 2023) จึงมีส่วนช่วยในการสนับสนุนการดูแลสุขภาพของผู้ป่วย

รูปแบบพฤติกรรมวิถีชุมชนที่ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 6 ด้าน ได้แก่ การให้ความรู้และสร้างความตระหนัก การสนับสนุนการจัดการสุขภาพ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การมีส่วนร่วมของชุมชน การใช้เทคโนโลยี และการใช้แพทย์แผนไทยและภูมิปัญญาไทย สามารถควบคุมโรคเบาหวาน

และโรคความดันโลหิตสูงได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยผลการทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง 50 คนสะท้อนว่าความรู้และพฤติกรรมสุขภาพเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ และผลลัพธ์ทางคลินิกลดลงอย่างชัดเจน

เมื่อพิจารณาความสอดคล้องกับงานวิจัยในประเทศไทย พบว่า Boocha and Ploylearmsang (2023) รายงานว่าการพัฒนารูปแบบดูแลผู้ป่วยโรคเบาหวานโดยเครือข่ายชุมชนตาม Chronic Care Model ทำให้ความรู้และพฤติกรรมสุขภาพของผู้ป่วยและครอบครัวเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับองค์ประกอบด้านการให้ความรู้และการสนับสนุนการจัดการสุขภาพ ขณะที่ Petmaneechot and Surangsee (2026) พบว่า การใช้รูปแบบการดูแลโรคความดันโลหิตสูงที่นำโดยแพทย์ร่วมกับอาสาสมัครในชุมชนชนบทของไทย ทำให้ผู้ป่วยใหม่สามารถควบคุมโรคความดันโลหิตได้ สะท้อนถึงบทบาทของโครงสร้างพื้นฐานและการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ช่วยให้การจัดการโรคเรื้อรังมีประสิทธิภาพ

ในระดับสากล งานวิจัยของ Hassan et al. (2025) ทบทวนเชิงคุณภาพเกี่ยวกับการจัดการโรคเรื้อรังในประเทศรายได้ต่ำและปานกลาง พบว่า การสนับสนุนจากชุมชนและการมีส่วนร่วมของผู้นำท้องถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การจัดการโรคเรื้อรังประสบความสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนการจัดการสุขภาพ ขณะเดียวกันรายงานของ Global Alliance for Chronic Diseases (2025) ที่ศึกษาในหลายประเทศ เช่น แอฟริกาใต้ กัมพูชา และเนปาล ยืนยันว่าการใช้รูปแบบการดูแลที่บูรณาการชุมชนและครอบครัวช่วยลดภาวะแทรกซ้อนและเพิ่มคุณภาพชีวิต ซึ่งสะท้อนถึงองค์ประกอบด้านการใช้เทคโนโลยีและภูมิปัญญาท้องถิ่น (Aung et al., 2023)

โดยสรุป องค์ประกอบทั้ง 6 ด้านของรูปแบบพฤติกรรมที่พัฒนาขึ้นไม่เพียงแต่สอดคล้องกับทฤษฎีการดูแลสุขภาพตนเองของโอเอเอ็ม แต่ยังได้รับการสนับสนุนจากหลักฐานเชิงประจักษ์ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา แสดงให้เห็นว่า การบูรณาการความรู้ทางการแพทย์แผนไทยและภูมิปัญญาไทย รวมถึงการสนับสนุนจากครอบครัวและชุมชน เป็นแนวทางที่มีศักยภาพสูงในการจัดการโรคเรื้อรังอย่างยั่งยืน

รูปแบบการดูแลสุขภาพตามวิถีชุมชนสามารถเปรียบได้กับ “นั่งร้าน” ที่มั่นคงซึ่งโอบล้อมผู้ป่วยไว้ด้วยความรู้ทางการแพทย์ ภูมิปัญญาไทย และความรักจากครอบครัว เพื่อช่วยให้ผู้ป่วยซ่อมแซมและดูแลบ้าน คือ ร่างกายและจิตใจให้กลับมาแข็งแรงอย่างยั่งยืน ความสำเร็จของงานวิจัยนี้เกิดจากความสมดุลของ “ธรรมานามัย” ทั้งด้านกาย (อาหารและสมุนไพร) ด้านจิต (สมาธิและความสงบจากพิธีกรรม) และด้านการดำเนินชีวิต (การพึ่งพาตนเองตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง) เมื่อผู้ป่วยเปลี่ยนบทบาทจากผู้รับบริการแบบ Passive มาเป็นผู้จัดการตนเองแบบ Active ภายใต้การสนับสนุนของชุมชน ผลลัพธ์ทางคลินิกจึงดีขึ้นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ข้อจำกัดจากการวิจัย

1. จากการดำเนินงานวิจัยไปแล้ว พบว่า ควรเพิ่มวัตถุประสงค์เกี่ยวกับการวัดในลักษณะ “ผลลัพธ์เชิงประจักษ์”
2. การวิจัยในลักษณะนี้ควรแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม เพื่อผลที่ชัดเจนและน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น
3. การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) อาจขาดความน่าเชื่อถือสำหรับการวิจัยในลักษณะนี้ ควรใช้การสุ่มแบบอื่น เช่น การสุ่มแบบชั้นภูมิแบบกลุ่มหรือแบบหลายขั้นตอน เป็นต้น
4. การวิเคราะห์หองค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA) สำหรับงานวิจัยนี้อาจไม่เหมาะสม เพราะจำนวนตัวอยำน้อยเกินไป ควรปรับเป็น Exploratory Factor Analysis :EFA แทน เพื่อดูแนวโน้มโครงสร้างเบื้องต้น เพราะ EFA ต้องการตัวอยำน้อยกว่า

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรบูรณาการวิถีชุมชนกับระบบสุขภาพ เพื่อส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาไทยและการแพทย์แผนไทยควบคู่กับการแพทย์แผนปัจจุบัน เพื่อสร้างรูปแบบการดูแลสุขภาพที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น
2. ควรสนับสนุนการจัดการตนเองของผู้ป่วย โดยพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้ป่วยมีความรู้และทักษะในการดูแลสุขภาพตนเอง ลดการพึ่งพิงระบบรักษาเพียงอย่างเดียว
3. ควรสร้างโครงสร้างพื้นฐานด้านสุขภาพในชุมชน โดยจัดพื้นที่ออกกำลังกาย พื้นที่สีเขียว และระบบติดตามสุขภาพผ่านเทคโนโลยี เพื่อสนับสนุนการเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพอย่างต่อเนื่อง
4. ควรเสริมพลังครอบครัวและอาสาสมัครสาธารณสุข โดยใช้เครือข่ายครอบครัว อสม. และชมรมผู้ป่วยเป็นกลไกหลักในการสนับสนุนและติดตามผู้ป่วยในชุมชน
5. ควรขยายผลเชิงระบบ โดยนำรูปแบบพหุวิธีที่ทดลองแล้วได้ผลไปปรับใช้ในระดับจังหวัดและประเทศ เพื่อเป็นแนวทางการจัดการโรคไม่ติดต่อเรื้อรังที่ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะเชิงวิจัย

1. เพิ่มตัวแปรที่เกี่ยวข้อง เช่น เนื้อหาสื่อ กิจกรรม แพทย์แผนไทย และจำนวนกลุ่มตัวอย่างให้มากขึ้น
2. ศึกษาเชิงลึกในประเด็นที่สัมพันธ์กับรูปแบบการดูแลสุขภาพ และเพิ่มระยะเวลาการทดลองเพื่อเห็นพัฒนาการที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

References

- Aung, T. N. N., Lorga, T., Moolphate, S., Koyanagi, Y., Angkurawaranon, C., Supakankunti, S., Yuasa, M., & Aung, M. N. (2023). Towards cultural adequacy of experience-based design: A qualitative evaluation of community-integrated intermediary care to enhance the family-based long-term care for Thai older adults. *Healthcare*, 11(15), 2217. <https://doi.org/10.3390/healthcare11152217>

- Boocha, K., & Ploylearmsang, C. (2023). Development and implementation of diabetes care by a community network based on a chronic care model. *Journal of Primary Care & Community Health, 14*, 21501319231181874. <https://doi.org/10.1177/21501319231181874>
- Bunpean, A., Subhadhirasakul, S., Neamsuvan, O., & Siriyong, T. (2022). Thai traditional medicine wisdom in hypertension treatment [In Thai]. *NRRU Community Research Journal, 16*(3), 207-221. <https://doi.org/10.14456/nrru-rdi.2022.56>
- Chanprasis, C., Lirtmunlikaporn, S., Kaewthummanukul, T., Jongrungrotsakul, W., & Sawasdisingha, P. (2020). Lanna local wisdom in promoting the elderly well-being: A pilot study [In Thai]. *Nursing Journal CMU, 47*(1), 185–197. <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/cmunursing/article/view/240744>
- Department of Health. (2020). *Health literate family and uses of complementary and alternative medicine* [In Thai]. Ministry of Public Health.
- Division of Complementary and Alternative Medicine, Department of Thai Traditional and Alternative Medicine. (2022). *The training program for village health volunteers to care for and manage the health of people in the community using traditional Thai medicine, 2022* [In Thai]. Ministry of Public Health.
- Division of Complementary and Alternative Medicine, Department of Thai Traditional and Alternative Medicine. (2023). *Guidelines for community health care using traditional Thai medicine, indigenous medicine and alternative medicine* [In Thai]. V Indy Design.
- Division of Non-Communicable Diseases, Department of Disease Control. (2023). *Annual report 2023* [In Thai]. Aksorn Graphic and Design.
- Division of Non-Communicable Diseases, Department of Disease Control. (2024). *Number and mortality rate of 5 non-communicable diseases, 2018–2022* [In Thai]. <https://www.ddc.moph.go.th/dncd/news.php?news>
- Flanagan, J. M., & Beck, C. T. (2026). *Polit & Beck's essentials of nursing research: Appraising evidence for nursing practice* (11th ed.). Lippincott Williams & Wilkins.
- Global Alliance for Chronic Diseases (GACD). (2025). *Diabetes and hypertension community-based case studies*. GACD.

- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2019). *Multivariate data analysis* (8th ed.). Cengage.
- Hassan, S., Kagwanja, N., Diallo, B., Oyando, R., Perel, P., Etyang, A., et al. (2025). Implementing community-based interventions for the management of chronic conditions in low- and middle-income countries: A scoping review of qualitative evidence. *PLOS Global Public Health*, 5(7), e0004860. <https://doi.org/10.1371/journal.pgph.0004860>
- Petmaneechot, K., & Surangsee, S. (2026). Community-based care program for patients with hypertension involving family members and village health volunteers in Thailand: A systematic review [In Thai]. *Multidisciplinary Journal for Health*, 8(1), 1-14. <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/MDHJ/article/view/280849/190918>
- Phuwilert, P., Noo-In, S., Srichomphoo, C., Ruetrakul, J., Kongmant, R., & Khiewkhern, S. (2026). Effectiveness of a community-based health care program on glycemic control among patients with uncontrolled type 2 diabetes mellitus: A quasi-experimental study. *Diabetology*, 7(1), 14. <https://doi.org/10.3390/diabetology7010014>
- Roning, N., Naka, K., & Chinnawong, T. (2021). The effects of self-care promoting program on foot care behaviors, foot conditions and blood sugar levels among muslim elderly with uncontrolled diabetes mellitus [In Thai]. *Songklanagarind Journal of Nursing*, 41(1), 74-87. <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/nur-psu/article/view/247007>

